

ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ

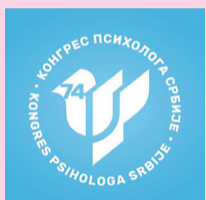
ДПС ОСНОВАН 1953.

ЛИСТ ДРУШТВА ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Број 496 * година XLIV * МАЈ 2026. * Београд

Издајамо из овог броја

► Пленарни предавачи на Конгресу психолога Србије

► Лидери менталног здравља

► Шта остаје после губитка

► И животиње осећају, зар не

74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ ОД 28. ДО 31. МАЈА НА ДИВЧИБАРАМА У ПОТРАЗИ ЗА НОВИМ ОБРАСЦИМА: ИЗМЕЂУ ДИГИТАЛНИХ И ДРУШТВЕНИХ (Р)ЕВОЛУЦИЈА

Овогодишњи Конгрес психолога Србије под називом „У потрази за новим обрасцима: између дигиталних и друштвених (р)еволуција“ биће одржан од 28. до 31. маја у хотелу „Црни врх“ на Дивчибарама. Како су истакли представници Програмског одбора овогодишњег конгреса, савремена психолошка делатност обележена је свакодневним суочавањем са озбиљним и дуготрајним изазовима. Живимо у времену убрзаних технолошких промена, али и изражених друштвених криза које утичу на осећај сигурности, поверења и предвидљивости у животу појединца и заједница. У таквим околностима, од психолога се очекује да одговоре на све комплексније потребе друштва, често у условима повишене неизвесности и бројних системских ограничења. Положај професије додатно је отежан чињеницом да се већ деценијама суочавамо са недовољно јасним и развијеним законским и институционалним оквирима рада, ограниченом подршком и изостанком одрживих системских решења.

Посебан изазов представља снажан глобални утицај дигиталних технологија и вештачке интелигенције, који све интензивније посредују и обликују наше психичко функционисање. Вештачка интелигенција више није само технолошки алат, већ медијатор који значајно мења процесе учења, рада, комуникације, доношења одлука и конструисања идентитета. У овом контексту питање одговорности добија посебну важност. Залагање за друштво које обезбеђује оптималне услове за психички развој и добробит сваког појединца, уз континуирано преносивање адекватности психолошког деловања у променљивим и често кризним околностима, саставни је део професионалне и друштвене одговорности психолога.

Због тога је овогодишњи конгрес замишљен као простор заједничког разгово-

ра, размене и трагања за новим обрасцима разумевања, деловања и професионалног позиционирања психолога. Кроз пленарна предавања, симпозијуме, секције, округле столове, трибине и радионице отворићемо дијалог о улози психологије у времену дигиталних и друштвених (р)еволуција, о изазовима и могућностима примене вештачке интелигенције, као и о очувању професионалних вредности и стандарда у условима продужених друштвених криза. Конгрес је, као и сваке године, отворен за широк спектар научних и стручних тема из свих области психологије и категорисан је као национална конференција од стране Коморе социјалне заштите.

Пленарни предавачи на овогодишњем конгресу су Ивана Петровић, редовна професорка на Филозофском факултету Универзитета у Београду, која ће одржати предавање под називом „Шта ти кажу када кажеш да се бавиш психологијом“. Други пленарни предавач биће Нирвана Пиштољевић, трансдисциплинарна научница, психолог и извршна директорка невладине организације „EDUS – Едукација за све“ која се бави унапређењем образовних пракси у Босни и Херцеговини. Назив њеног пленарног предавања је „Темељи који обликују будућност: Околина, развој и снага ране детекције и интервенције“. Следећи пленарни предавач је Душица Филиповић Ђурђевић са Одељења за психологију Филозофског факултета у Београду, која ће одржати предавање под називом „Да ли људи и компјутери говоре истим језиком“. Последњи пленарни предавач биће Јелена Опсеница Костић са Департмана за психологију Филозофског факултета Универзитета у Нишу, а назив њеног предавања гласи „О томе се (не) говори: психолошки аспекти неповољних репродуктивних догађаја“.

Руковођено идејом да заједно поста-

вљамо стандарде бриге о људима, Друштво психолога Србије покренуло је програм „Лидери менталног здравља“ који окупује институције, компаније и удружења спремне на размену и промоцију успешних пракси у области бриге о менталном здрављу у јавном, приватном и цивилном сектору, а у овом броју „Психолошких новина“ о програму пише Бојана Манчић, председница Секције за пословну психологију ДПС-а.

Представници Суда части Друштва психолога Србије представљају нови текст под називом „Може ли Суд части да преиспитује психолошке налазе и мишљења“, а психолог Драган Радованчевић у овом броју новина пише о свевремено контроверзној теми – превари у партнерском односу и последицама које она производи.

Почетком маја обележићемо три године од трагичног масакра који је починио ученик Огледне основне школе „Владислав Рибникар“ који је убио деветоро љака и члана обезбеђења, након кога је уследило масовно убиство у селима Дубона и Мало Орашје, а у овом броју новина доносимо извештај са трибине „На кафи са психологом“ која је била посвећена теми – шта остаје након губитка и на којој се говорило управо о томе како можемо да превазиђемо личне и колективне губитке који имају карактер трауматичних догађаја.

Свим особама које сматрају да су кућни љубимци чланови породице било је више него емотивно присуствовати промоцији зборника „Људско-животињски односи из перспективе друштвених и хуманистичких наука“ кога потписују научнице из различитих области друштвених наука – од психологије до археологије. У овом броју „Психолошких наука“ доносимо извештај са ове промоције, у којој се језик науке преплитао са језиком емоција према четвороножним пријатељима који чине наш живот испуњењем. *Катарина Ђурђевић*

У ПОТРАЗИ ЗА
НОВИМ
ОБРАСЦИМА:

74

ИЗМЕЂУ
ДРУШТВЕНИХ И
ДИГИТАЛНИХ
(Р)ЕВОЛУЦИЈА

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ | 74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ | ДИВЧИБАРЕ, 28-31. МАЈ 2026.

ВЕСТИ ИЗ ДРУШТВА

ЧЛАНАРИНЕ У 2026. ГОДИНИ

*Умањује се износ чланарине за 10 одсто за групне уплате за десет и више уплаћених чланарина у складу са датумом уплате. Овај попуст се односи на групну уплату из исте установе – Војска Србије се рачуна као једна установа, или групну уплату из секције или подружнице ДПС-а.

*одобрава се бесплатна чланарина у 2026. години за оне који дипломирају у току те године.

Чланарину можете уплатити:

На основу рачуна (фактура): Уколико трошкове чланарине плаћа правно лице (установа), потребно је на мејл sekretar@dps.org.rs доставити захтев за издавање фактуре са именом и презименом психолога, податком о припадности психолога секцији или подружници и подацима о установи (најмање:

ЧЛАНАРИНА 2026. ГОД

Категорија	до 28.2	од 1.3
запослени психолози	4.500,00 рсд	5.000,00 рсд
Пензионери	3.000,00 рсд	4.000,00 рсд
незапослени психолози, мастер и докторски студенти	2.500,00 рсд	3.000 рсд
психолози из иностранства	45 eur	55 eur

тачан назив, адреса, ПИБ и да ли је потребно издати рачун путем Система електронских фактура).

Уколико трошкове чланарине сноси физичко лице, налог за уплату можете преузети путем следећег линка: <https://clanovi.dps.org.rs/>.

Приликом уплате потребно је унети информацију о избору секције или подружнице (назив секције/подружнице/без одређења) јер се тај избор може вршити једном годишње приликом уплате чланарине.

Као физичко лице, можете платити чланарину и путем административне забране. На следећем линку можете пронаћи додатне информације као и формулар за плаћање чланарине на рате путем административне забране: <https://www.dps.org.rs/2014/1111/>

Информација о Вашој уплати стиже у Друштво првог наредног дана; путем следећег линка можете проверити да ли је Ваша уплата евидентирана код нас: <https://clanovi.dps.org.rs/>.

Уплате из иностранства су могуће само у ЕУР валути.

Контакти Друштва:
Мејл: sekretar@dps.org.rs
Сајт: www.dps.org.rs
Телефон: 011/3035131

УВИД У ПОДАТКЕ О ЧЛАНСТВУ У ДРУШТВУ ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

У циљу боље организације и веће транспарентности, Друштво психолога Србије је увело новине које омогућавају свим члановима једноставнији увид у податке о чланству, укључујући секцију/подружницу којој припадају, као и олакшано плаћање чланарине. Уколико сте некада били члан Друштва, своје податке можете проверити на следећем линку: <https://clanovi.dps.org.rs/>

Ако унесете мејл који се поклапа са оним који је регистрован код нас, на тај мејл стићи ће вам линк за приступ вашем профилу. Након што се улогујете:

- ако сте већ платили чланарину за текућу годину, биће приказано да је чланарина плаћена и којој се секцији/ подружници водите. Уколико сматрате да постоји грешка, молимо вас да се обратите секретару: sekretar@dps.org.rs
- ако чланарина није плаћена за ову годину, систем ће вам понудити опције за плаћање. Важно је да подаци о уплати — поред вашег имена и чланског броја — садрже и информацију о изабраној секцији.

Напомињемо да је према Статуту могуће мењати секцију/ подружницу само приликом уплате чланарине за текућу годину, тако да том приликом можете изабрати или променити секцију/ подружницу (следећа прилика биће приликом уплате за наредну годину). Можете преузети уплатницу са свим потребним подацима или извршити уплату онлине путем IPS QR кода. Такође вас подсећамо да, иако Статут предвиђа чланство „без одређења“, чланови који нису ни у једној секцији или подружници, иако могу бити бирани у тела Друштва, немају могућност гласања на седницама скупштине као делегати.

Најбољи начин да будете активније укључени у рад Друштва, правремено информисани о актуелностима (којих има много), и да учествујете у доношењу одлука, јесте да се учланите у секцију или подружницу по вашем избору. На страницама секција и подружница <https://www.dps.org.rs/sekcije-i-podruznice/> налазе се контакти њихових председника, те вас позивамо да их контактирате и укључите се у њихов рад — уколико то већ нисте учинили. Напомињемо да тренутна верзија базе чланова не омогућава самостално мењање података, те вас молимо да ако постоји потреба за изменом, пошаљете мејл на: sekretar@dps.org.rs

74. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ КАТЕГОРИСАН КАО НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА

На основу члана 12. Правилника о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 42/2013) и члана 42. Статута Коморе социјалне заштите, на предлог Стручне службе, директор Коморе социјалне заштите је дана 30.03.2026. године донео одлуку о категоризацији 74. Конгреса психолога Србије под називом “У потрази за новим обрасцима: између дигиталних и друштвених (ре)волуција” у организацији Друштва психолога Србије као националне конференције.

Како се наводи у образложењу Коморе социјалне заштите, конференција ће се одржати дана 28.05.2026. године на Дивчибарама. У складу са бодовном листом услови за стицање бодова за обнављање лиценце, за активно учествовање на конференцији остварује се 15 бодова, а за пасивно учествовање остварује се 5 бодова. Бодове по основу ове одлуке остварују радници који имају лиценцу за обављање основних стручних послова социјалне заштите или специјализованих стручних послова социјалне заштите.

Организатор конференције издаје потврду о учешћу стручног радника на скупу, у којој се наводи број Одлуке Коморе социјалне заштите о категоризацији. Уместо потврде, организатор може да достави Комори социјалне заштите списак учесника у року од 7 (седам) дана од дана реализације конференције.

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

психолошке новине

Издавач: Друштво психолога Србије
ISSN 2217-9313

Психолошке новине уредило Друштво психолога Србије; Редакција: др Адела Зобеница, Соња Ивковић, Ана Миленковић; Сарадници: Јасна Вељковић и Драгана Косовалић, Јелена Минић, Меира Мрђенов, Саша Стојшић, Вељко Јовановић, Миљана Павићевић, Драгана Брдарић, Ана Окиљевић; Технички уредник и прелом: Вук Милосављевић; Заглавље: Стојан Пешановић; Штампа: ЦПП Београд; Адреса издавача: 11 000 Београд, Бушина 7/3; Секретар Друштва: Марија Вукотић Одоровић; Телефон: + 381 11 3035131; WEB: <http://www.dps.org.rs>; Прилоге слати на psiholoske.novine@dps.org.rs саознаком ЗА ПСИХОЛОШКЕ НОВИНЕ, Слике: Pixabay

Жиро рачун: 170-755-77; Радно време од 8 до 15 часова. На основу мишљења Секретаријата за информисање Републике Србије бр. 413 01 189 91 1 д 20.02.1991.године, лист је производ из тарифног броја 8, став 1. тачка 1.алинеја 10, за чији се промет плаћа порез по стопи од 3 %.

ПЛЕНАРНИ ПРЕДАВАЧИ НА 74. КОНГРЕСУ ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Конгрес психолога Србије ове године одржава се од 28. до 31. маја у хотелу „Црни врх“ на Дивчибарима под називом „У потрази за новим обрасцима: између дигиталних и друштвених (р)еволуција“. Доминантну тему овогодишњег научно-стручног скупа дефинисала је чињеница да је савремена психолошка делатност обележена свакодневним суочавањем са озбиљним и дуготрајним изазовима. Живимо у времену убрзаних технолошких промена, али и изражених друштвених криза које утичу на осећај сигурности, поверења и предвидљивости у животу појединаца и заједница. У таквим околностима, од психолога се очекује да одговоре на све комплексније потребе друштва, често у условима повишене неизвесности и бројних системских ограничења. Положај професије додатно је отежан чињеницом да се већ деценијама суочавамо са недовољно јасним и развијеним законским и институционалним оквирима рада, ограниченом подршком и изостанком одрживих системских решења.

Посебан изазов представља снажан глобални утицај дигиталних технологија и вештачке интелигенције, који све интензивније посредују и обликују наше психичко функционисање. Вештачка интелигенција више није само технолошки алат, већ медијатор који значајно мења процесе учења, рада, комуникације, доношења одлука и конструисања идентитета. У оваквом контексту, питање одговорности добија посебну важност. Залагање за друштво које обезбеђује оптималне услове за психички развој и добробит сваког појединца, уз континуирано преиспитивање адекватности психолошког деловања у променљивим и често кризним околностима, саставни је део професионалне и друштвене одговорности психолога.

Овогодишњи конгрес замишљен је као простор заједничког разговора, размене и трагања за новим обрасцима разумевања, деловања и професионалног позиционирања психолога. Кроз пленарна предавања, симпозијуме, секције, округле столове, трибине и радионице отворићемо дијалог о улози психологије у времену дигиталних и друштвених (р)еволуција, о изазовима и могућностима примене вештачке интелигенције, као и о очувању професионалних вредности и стандарда у условима продужених друштвених криза. Конгрес је, као и сваке године, отворен за широк спектар научних и стручних тема из свих области психологије.

Позивамо вас да својим учешћем допринесете овој важној размени знања, искустава и перспектива. Верујемо да само кроз отворен дијалог, критичко преиспитивање и заједничко трагање за новим обрасцима можемо одговорити на изазове времена у ком живимо и градити психологију која је друштвено одговорна, научно утемељена и професионално оснажена. У овом броју „Психолошких новина“ представљамо вам пленарне предаваче на овогодишњем конгресу.

Др Ивана Петровић

Ивана Петровић је професор психологије рада и организације на Одељењу за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, са више од 30 година искуства у настави, истраживању и консултантском раду у земљи и иностранству. У свом раду доследно примењује приступ научник–практичар–хуманиста, повезујући научно-истраживачка знања са применом у пракси. Њено истраживачко и професионално интересовање обухвата управљање људским ресурсима,

организационо понашање, понашање потрошача и социјални маркетинг. Централна тема на коју су усмерени сви истраживачки и други радови Иване Б. Петровић је добробит, како радних људи, тако и потрошача. Научно-истраживачке радове је објављивала у истакнутим домаћим и међународним часописима и излагала на домаћим и међународним скуповима.

Назив предавања: Шта ти кажу када кажеш да се бавиш психологијом

Опис предавања: Како ми видимо себе, како нас други виде. Верујем да је ово тема са којом сви живимо од првих размишљања о психологији као свом каријерном избору. Пожелела сам да се истраживачки бавим темом када сам 2007. године у Сан Франциску слушала уводно излагање проф. Харолда Такушијана о односу јавности према психологији и психолозима. Наредне године сам на ту тему у Бостону излагала коауторски рад са проф. Пантом Ковачевићем и проф. Ривком Бертиш Мејер. И тема је изазвала велико интересовање колега са свих страна света. И сви су се препознавали у резултатима. Захвална сам на овом позиву јер ме је подстакао да се вратим на свима нама професионално значајну, интригантну и мени драгу тему.

Шта о психолозима кажу модели компетенција? Модели компетенција психолога обухватају знања, вештине, способности и професионалне ставове који нам омогућавају ефикасно и етично обављање посла. Најчешће се користе у образовању, процени успешности, професионалном развоју и лиценцирању, а почећемо управо од њих у овом преиспитивању. Осврнућемо се на најновији – ИЦУП модел (2025), први који говори о компетенцијама које студенти стичу на основним студијама психологије. Компетенције практичара, дипломираних психолога мастера посматрамо у односу на Модел компетенција Америчке психолошке асоцијације – АРА Competency Benchmarks, као и у односу на модел развијен у оквиру Европ-

ске асоцијације психолошких удружења - Европски модел компетенција. Потражили смо потом одговоре на неколико питања: које професије се обично виде као најближе психолозима; где смо у оквиру топлина - компетентност модела Сузане Фиске; како психолози доживљавају себе као бренд, а како нас други виде.

Др Нирвана Пиштољевић

Др Нирвана Пиштољевић је трансдисциплинарна научница. Дипломирала је психологију, након чега се кроз три магистерија усавршила из области општег и специјалног образовања, изради курикулума у специјалном образовању, примењене бихејвиоралне анализе и бихејвиоризма. Докторирала је на Универзитету Колумбија у Њујорку где је и предавала једанаест година на постдипломским студијама из области психологије и образовања на одељењу примењених наука и учења. Извршна је директорка и оснивачица у ЕДУС – Едукација за све, невладине организацији у БиХ, фокусиране на научна истраживања и увођење иновативних метода рада са децом и породицама деце са и без тешкоћа у развоју. У партнерству са владиним и невладиним сектором, већ дуги низ година кроз ЕДУС, поред директног рада са стотинама малишана са тешкоћама у развоју, развија концепте и инструменте за рану детекцију и интервенцију, спроводи научна истраживања, те тренинге професионалног кадра и иницира креирање сервиса за децу широм БиХ. Такође, континуирано ради на успостављању и подршци система детекције и интервенције у земљама региона, Европе и шире. Др Пиштољевић је високо рангирана експертица и научница у систему CABAS® као и позвана професорка и ауторка у свету из области психологије, образовања, бихејвиоралних наука, раног раста и развоја, аутизма, те индукције и развоја говора. Њени тренутни истраживачки интереси укључују развој научно валидираних система и модела детекције и

интервенција у раном детињству, развој модалитета и тактика у учењу и подучавању деце и професионалаца, бихевиоралне процјене, опсервационо учење, инклузију и S.T.E.A.M.. Уз визију остваривања пуног потенцијала сваког детета, ова мисија њу је водила раду са децом, едукаторима, педијатрима, психијатрима, психолозима и стручњацима у сродним областима који покушавају развити трансдисциплинарни приступ детету и породици. Вишегодишња је чланица Босанскохерцеговачко - америчке академије уметности и наука (БХАААС), чија је била и председница за 2018. годину. Такође, чланица је научног Одбора за психијатријска и неуролошка истраживања при Академији наука и уметности БиХ (АНУБиХ), и чланица Америчке психолошке асоцијације (АПА), Друштва за истраживања дечјег развоја (СРЦД) и Интернационалне Асоцијације за бихевиоралну анализу (АБАИ).

Назив предавања: Темељи који обликују будућност: Околина, развој и снага ране детекције и интервенције

Опис предавања: Развој мозга је интегрисан процес. Основно упутство за развој даје генетика, а подешавања током изградње чини околина. Сва рана искуства утичу на квалитет развојне архитектуре, стварајући стабилне или нестабилне темеље за све оне касније функције, као што је учење, емоционални развој, понашања, здравље, итд. Покушаћемо да се упознамо са научно потврђеним факторима из околине који могу утицати на сваки аспект раног раста и развоја. Неки од околиних фактора су протективни, док други повећавају ризике, па мењају развојној путању. Шта ми, као стручњаци који раде са децом и породицама можемо учинити да променимо путању која је ризична по развој и будућност особе?

Др Душица Филиповић Ђурђевић

Др Душица Филиповић Ђурђевић је редовни професор на Одељењу за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, стручњак за когнитивне науке и психологију језика. Истраживања спроводи у Лабораторији за

експерименталну психологију у Београду и Новом Саду. Њен рад испитује когнитивне и компутационе механизме који леже у основи обраде језика, приступајући језику као прозору у структуру и организацију когнитивног система. Интегрисањем бихевиоралних експеримената, корпусних анализа и компутационог моделовања, истражује однос између језика, учења и памћења, с посебним нагласком на интрајезичку дистрибуциону структуру, везе између језика и перцептивног искуства, као и изузетну осетљивост когнитивног система на пробабилистичке обрасце у окружењу. Школовала се на Универзитету у Београду, а усавршавала током студијских боравака на Институту Макс Планк у Најмехену (Холандија), Универзитету у Оксфорду (Велика Британија), Универзитету Алберта (Канада), Универзитету Корнел (САД), Универзитету Гент (Белгија). Члан је уредничког одбора часописа „Behavior Research Methods” (M21+), енциклопедије издавачке куће Елсевиер, „International Encyclopedia of Language and Linguistics”, 3rd Edition, гостујући уредник у неколико међународних публикација и редовни рецензент у међународним научним часописима. Учествовала је у бројним међународним пројектима, а добитница је награда „Борислав Стевановић” Друштва психолога Србије (2023), „Најбољи рецензенти часописа Психологија“ (2017), као и „Врхунска достигнућа Универзитета у Новом Саду“ (2016). Чланица је неколико међународних струковних удружења, као што су The Psychonomic Society, European Society for Cognitive Psychology, Women in Cognitive Sciences, као и националног струковног удружења Друштво психолога Србије. Поносна је мајка једној девојчици и једном дечаку и поносна менторка групи талентованих и посећених студенткиња и студената.

Назив предавања: Да ли људи и компјутери говоре истим језиком?

Опис предавања: На први поглед, људски и програмски језици деле низ важних карактеристика као структурирани системи за пренос информација. Међутим, у овом излагању полазимо од претпоставке да су ове сличности ограничене и да између њих постоје разлике од суштинског значаја за разумевање природе језика, али и људског ума. Људски језик посматрам као комплексан динамички природни систем обликован когнитивним, емоционалним и мотивационим процесима. Ову перспективу илустроваћу налазима својих истраживања о улози информационе структуре, сензомоторних информација, емоционалних реакција на језичке стимулусе, као и когнитивне контроле и специфичности језика код особа са психичким поремећајима. На основу ових налаза, размотрићу у којој мери су аналогije између људског и програмског језика оправдане и аргументовати да кључне разлике проистичу из њихових различитих функција и принципа организације.

Др Јелена Опсеница Костић

Др Јелена Опсеница Костић је редовни професор на Департману за психологију Филозофског факултета у Нишу. Предаје предмете из области развојне психологије одраслог и старог доба, развојне психологије детињства и сајберпсихологије. У свом истраживачком раду бави се психолошким аспектима савременог начина живота и изазовима које он поставља пред појединца. Последњих година, у сарадњи са колегама, интензивно истражује психолошке аспекте неплодности. Резултати ових истраживања објављени су у више научних радова, међу којима се посебно издваја операционализација конструкта

репродуктивног идентитета. Међу њеним скорањим професионалним постигнућима издвајају се руковођење двогодишњим пројектом Фонда за науку РС „Криза идентитета жена које се суочавају са неплодношћу: мешовити методолошки приступ“ (2023–2025) и награда Друштва психолога Србије за књигу „Путовање кроз дигитални простор – Увод у сајберпсихологију“, додељена 2023. године.

Назив предавања: О томе се (не) говори: психолошки аспекти неповољних репродуктивних догађаја

Опис предавања: Репродуктивни догађаји – сексуални однос са партнером, остваривање жељене трудноће и порођај – најчешће имају позитивну конотацију: доживљавају се као природни, спонтани и испуњавајући животни догађаји. Неповољни репродуктивни исходи, иако релативно чести, остају на маргинама јавног дискурса, недовољно присутни у свести људи и често изван фокуса психосоцијалне подршке. У Србији је последњих година отворен простор за разговор о тешкоћама са зачећем, али је он углавном ограничен управо на тему немогућности добијања детета. О чему и даље ретко говоримо? О спонтаним прекидима трудноће, понављаним губицима, прераном и тешком порођају, мртворођењу. Разговор о акушерском насиљу се повремено покрене, па утихне. Неповољни репродуктивни догађаји су разнородни и тешко их је обухватити јединственим оквиром. У овом предавању спонтани побачај биће коришћен као модел за разумевање ширег спектра репродуктивних губитака. Биће приказана искуства жена и мушкараца, као и начини на које се она могу разумети кроз теорије жаловања. Могући дугорочни, друштвено врло значајни ефекти, биће приказани са ослонцем на Милеров ТДИБ модел. Осврнућемо се и на то шта психолози могу да понуде здравственим радницима. Један од најважнијих циљева бављења овом темом јесте признавање губитка садржаног у неповољним репродуктивним догађајима и успостављање адекватне психосоцијалне подршке. Време је да ова прећуткивана искуства добију видљивост у јавности и адекватно препознавање у стручној заједници.

ШТА ОСТАЈЕ ПОСЛЕ ГУБИТКА

Губитак је једно од најтежих животних искустава. Без обзира на наше индивидуалне разлике, социјални статус, културу којој припадамо, на губитак сви слично реагујемо. Уколико се ради о губитку блиске особе – он је ненадокнадив, а једино што остаје јесте могућност да тај однос и доживљај другог постане део нашег унутрашњег света. У времену обележеном личним и колективним губицима, љубав и подршка остају кључни ослонци у процесу суочавања са губитком, закључак је учесника трибине „На кафи са психологом“, која је била посвећена теми „Психологија губитка: шта остаје после губитка и како утиче на нас, наше односе и друштво“ која је одржана средином априла у Дорћол плацу.

„Када у контексту психотерапије поменемо губитак, најчешће се помисли на смрт блиске особе. Ожалошћеност након губитка је природно и универзално људско искуство. Жаловање је нормалан одговор на искуство губитка, није потребно да га „лечимо“ или на било који други начин патологизујемо. Дијагностички посматрано, процес жаловања је адаптациона реакција на губитак, али понекад може бити повезан са великом депресивном епизодом и ПТСД-ом, као и са генерализованим анксиозним поремећајем. По истраживању Светске здравствене организације, искуство губитка блиске особе је најстресогенији догађај, невезано од етничке припадности, земље, религије или социјалног статуса, или културе.

Међутим, иако постоје бројни покушаји да се процес жаловања опише кроз одређене фазе, не смемо изгубити из вида да је сваки процес туговања индивидуалан”, истакла је психолог Јелена Сладојевић Матић.

Она је објаснила да је процес жаловања – процес постепеног прихватања иреверзибилне животне ситуације у којој објекат љубави више није присутан. Међутим, и поред универзалности и „природности“ овог процеса, многи људи не за-

почну процес жаловања већ користе различите механизме и стратегије одбране од суочавања са губитком.

„Реакције на губитак могу се значајно разликовати у зависности од квалитета и врсте односа са преминулом особом, али и од личних и контекстуалних фактора, као што су религиозно опредељење, културолошки оквир и перцепција доступне социјалне подршке. Важну улогу има и то да ли је губитак био очекиван и да ли је особа имала времена да се на њега припреми, или је наступио изненада. Жалост је природна реакција на губитак, она је и транзиција и промена. У процесу жалости долази до трансформације разумевања прошлости и везе с особом која је преминула – однос је завршен, сви они аспекти односа који су можда били проблематични споља су се завршили, нема простора да се у реалности коригују, преживели је једини који може да рекапитулира однос. Врло често људи који су доживели губитак имају осећај дисконтинуитета, говоре о времену пре и после критичног догађаја, а између њих као да постоји непрестив процес. Такође, често говоре о томе како се осећају изоловано у свом туговању, као да је то стање које не може да разуме нико ко није на њиховом месту. Дубока туга може да подигне невидљив зид између нас и света”, оценила је она, додајући да туговање никако не би требало сматрати „слабошћу“, већ психолошким процесом од великог значаја.

Катарина Ђорђевић

ЕТИКА У ПРАКСИ: МОЖЕ ЛИ СУД ЧАСТИ ДА ПРЕИСПИТУЈЕ ПСИХОЛОШКЕ НАЛАЗЕ И МИШЉЕЊА?

Један од типова обраћања који се релативно често појављује у пракси Суда части односи се на садржај психолошких налаза, мишљења или процена, посебно у контексту спорова око старатељства и других породичних поступака. Подносиоци пријава неретко изражавају незадовољство стручним закључцима психолога или судских вештака, сматрајући да су процене нетачне, необјективне или штетне. У таквим ситуацијама очекује се да Суд части „преиспита“ налаз и оцени његову стручну исправност.

Важно је, међутим, јасно разграничити надлежности. Суд части се не бави преиспитивањем стручних закључака садржаних у психолошким налазима, мишљењима или проценама. Стручни налаз представља професионалну про-

цену засновану на примењеним методама, подацима и клиничком суду психолога. Разлике у мишљењима или неслагање са закључком није основа за покретање поступка пред Судом части.

У судским поступцима, нарочито у споровима око старатељства, садржај налаза и мишљења процењује надлежни суд. Уколико постоји примедба на стручни рад, закон већ предвиђа механизме који се могу покренути у оквиру правне процедуре – кроз приговоре, додатна вештачења, супервештачења или друга процесна средства. Када је реч о налазима и мишљењима судских вештака, њихова процена спада у надлежност суда који је вештачење наложио. Суд има могућност да затражи допуну налаза, ново вештачење

или ангажовање другог вештака.

Слично важи и за психолошке налазе и мишљења из приватне праксе који нису рађени по налогу суда. Уколико се такав документ достави у судском поступку, суд је тај који процењује његову релевантност и доказну вредност. Спорови око старатељства и породични поступци спадају међу најосетљивије области рада психолога. Управо зато је важно јасно разграничити улоге: суд оцењује доказну вредност налаза и одлучује у поступку, док Суд части разматра евентуална питања етичке одговорности и реагује на озбиљна одступања од професионалног стандарда која указују на свесну злоупотребу позиције моћи.

Суд части Друштва психолога Србије

КОНФЕРЕНЦИЈА ПОВОДОМ 170 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ФРОЈДА “ЗАГОНЕТКЕ НЕСВЕСНОГ”

Поводом 170-е годишњице од рођења Сигмунда Фројда, Психоаналитичко друштво Србије организује конференцију под називом „Загонетке несвесног“. Конференција ће бити одржана 8. и 9. маја у хотелу “Палас” у Београду. Поред богатог програма предавања дванаест психоаналитичара и округлог стола психоаналитичара у едукацији ПДС-а, на конференцији ће учествовати и гошћа из Беча, психоаналитичарка Ренате Колхајмер,

тренутна потпредседница Европске психоаналитичке федерације и бивша председница Бечког психоаналитичког друштва. Програм конференције укључује и пројекцију најновијег документарног филма о “Outsider. Freud”, редитеља Јаира Кедара. Познати психоаналитичари и стручњаци који се баве Фројдом воде гледаоца кроз узбудљив живот творца психоанализе, у специфичној историјској атмосфери Беча с краја деветнаестог и почетка

двадесетог века, као и кроз то како су искуства у таквој атмосфери обликовала његов професионални развој и теорије. Визуелна решења редитеља на креативан начин приказују загонетке људске психе.

Биће обезбеђен превод на српски језик, како за предавање страног предавача, тако и за филм. Даље информације и детаљан програм Конференције можете наћи на сајту Психоаналитичког друштва Србије <https://pss.org.rs/konferencija-zagonetke-nesvesnog/>

ЉУДСКО-ЖИВОТИЊСКИ ОДНОСИ ИЗ ХУМАНИСТИЧКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Волети животиње и имати кућног љубимца су две одвојене емотивне приче, којима је заједнички садржалац љубав према тим дивним створењима. Захваљујући тој љубави, ми прилагодимо живот, планове, стамбени простор и дневни распоред активности тако да буду у служби „њеног животињског величанства“, не пада нам тешко шетња љубимца у оно доба ноћи када и анђели спавају, као ни борба за последњи дах вољеног бића коју водимо до последњег атома снаге. Археологија је препуна доказа о заједничким гробовима људи и животиња, а књижевност би свакако била сиромашнија без књига као што су „Мали принц“, „Леси се враћа кући“, „Бели очњак“, „Зов дивљине“, „Уметност вожње по киши“ у којима се говори о љубави према животињама.

Руковођене идејом да са животињама ступамо у различите интеракције у распону од интензивне привржености, преко равнодушности, до циљаног уништавања, ауторке зборника „Људско-животињски односи из хуманистичке перспективе“, који је издао Институт за филозофију и друштвену теорију, осветљавају ове комплексне односе кроз призму филозофије, права, социологије, психологије и антропологије. Ова публикација настала је у оквиру истраживачке групе „Сентиенце“, а како је на њеној промоцији истакла Марија Бранковић, психолог и власница мачка Прлета, савремена наука недвосмислено поткрепљује идеју да су животиње осећајна бића.

– Филозоф Мери Мицли каже да је „Људска представа о животињи дубоко и неизлечиво емотивна представа“, а Кембричка декларација о свести која представља саопштење групе водећих неуронаучника, указује на то да сисаре, птице, али и многе друге животињске врсте треба сматрати осећајним бићима. Идеје о томе да животиње тугују, успостављају односе привржености између себе или са људима и антиципирају будући одлазак код ветеринара, не представљају само антропоморфизације или склоност људи да приписују животињама особине и стања налик људским, већ су заиста нешто за шта су животиње кадре. Дуга историја суживота људи и животиња у односима које карактерише брига и узajамна приврженост има у савременом друштву најчешћи израз у односу с љубимцима. Психологија потврђује да је брига о љубимцима најчешће доживљена као однос међусобне привржености и посвећености, а овај однос оцењује се као сигурнији

од партнерског на свим процењиваним димензијама. Људи који брину о животињама често их доживљавају као чланове породице и извор социјалне подршке, а психологија препознаје и идеју благотворног контакта са животињама који може довести до физичког, емоционалног, когнитивног и социјалног бољитка за различите групе људи. Студије показују да међу затвореницима који учествују у програмима интервенција са животињама долази до значајног напретка у менталном здрављу и међуљудским односима, као и до смањења рецидивизма, истакла је Марија Бранковић.

Објашњавајући да у нашем односу према животињама постоји хијерархија, др Маја Пасарић са Института за етнологију и фолклористику у Загребу, подсетила је да неке животиње волимо, других се плашимо, а треће једемо, не размисљајући много о моралним аспектима те ситуације.

„Истраживања говоре да, онако како се односи према животињама, тако се понашамо према другим људима и социјалним групама. Животиње имају различита афективна стања, а истовремено знамо да имају терапеутски ефекат на људе и позитивно утичу на смањење анксиозно-депресивних симптома. Без обзира на супериоран однос који имамо према људској врсти, много смо сличнији животињама него што то мислимо“, закључила је она.

У раду под називом „Животиње као успешни терапеути“ Анастасија Буцак и Тамара Џамоња Игњатовић константују да су животиње стално присутне и неопходне у животима људи, па односи људи са животињама позитивно утичу на многе аспекте здравља и благостања људи.

„Наслућивање да животиње могу бити од помоћи болесним људима почело је још у 18. веку са покушајима коришћења зечева и живине у терапеут-

ске сврхе. Почетком 19. века јављају се прве дресуре паса како би се помогло особама с оштећеним видом, а 1962. године психолог Борис Левинсон први званично користи псе за помоћ клиничким болесницима. Од тада и у свету и код нас постепено почињу да се развијају различити програми третмана у којима се користи присуство различитих врста животиња у сврхе терапије и ресоцијализације. Различити програми користили су псе и мачке као терапеуте, с обзиром на лакоћу остваривања контакта с њима и њихову заступљеност у свакодневном животу. Интеракције с њима погодују стварању сигурности и топлине, док истовремено смањују симптоме депресије и емоционалне и социјалне изолованости, олакшавају социјализацију и подстичу самопоуздање и самосталност код деце, а доводе и до побољшавања памћења. Дресирани пси користе се као успешни терапеути код побољшавања стања хроничних срчаних болесника, затим у олакшавању стања депресије и анксиозности, поготово код старијих особа и деце. Канистерапија је изузетно важна у старачким домовима, рехабилитационим центрима и школама где је доказано да присуство паса и контакт с псима унапређују квалитет менталног здравља и доприносе осећају самопоуздања.

Програми интервенција с мачкама показали су се успешни код ублажавања депресије, маније и шизофреније. Мачке делују умирујуће и олакшавају тегобе својим топлим телом и предњем док леже на пацијентима, а уједно и помажу у смиривању деце и њиховом лакшем усмеравању пажње. Интеракција с дресираним делфинима показала се јако делотворном у раду с децом која су имала проблема с пажњом, аутизмом, Дауновим синдромом и проблемима у говору и понашању“, истичу ове ауторке.

Оне додају да бројна истраживања говоре у прилог тези да људи уз љубимце постају друштвенији, осећају побољшање физичког и менталног здравственог стања, срећнији су и задовољнији. Мачке својим умиљаванем и предњем на звучним фреквенцијама до 50 херца олакшавају нарастање рана, смањују појаву срчаних обољења, доносе радост, ублажавају анксиозност и стрес, па доприносе свеопштем осећају добростања својим власницима. Власници кућних љубимаца у интеракцији са својим љубимцима манифестују изражено лучење окситоцина и смањено лучење кортизола, што води бољем расположењу и смањењу стреса.

Катарина Ђорђевић

ОДРЖАНА 32. ЕМПИРИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА У ПСИХОЛОГИЈИ

У организацији Лабораторије за експерименталну психологију на Филозофском факултету у Београду, од 24. до 26. априла, одржан је 32. међународни научни скуп „Експериментална истраживања у психологији“, који је био одложен због трагедије која се десила на овој високошколској установи. Конференција је отворена округлим столом „Етнички изазови у емпиријским истраживањима у психологији“ и настављена пленарним предавањем професорке Синтије Родригез под називом „Рани развој егзекутивних функција у свакодневном животу“. Други дан конференције почео је сесијама из развојне, клиничке и социјалне психологије и завршен сесијама из развојне и педагошке психологије, психологије уметности, психологије личности, перцепције, клиничке и когнитивне психологије.

Награда за најбољи мастер рад коју додељује

фондација „Катарина Марић“ додељена је у последњем дану конференције и њена лауреаткиња је Ива Петровић са Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду за рад под називом „Разумевање оптерећења мајкинеговатељица особа са развојним сметњама у Србији“. Награду за најбољу презентацију добила је Александра Станимировић за рад „Стабилност емоционалног доживљаја речи: утицај индуквања когнитивне контроле и локалног контекста“. Награда „Ненад Хавелка“ додељена је Марији Бранковић из Лабораторије за истраживање индивидуалних разлика за изузетно постигнуће у раној фази научне каријере, након чега је она одржала предавање о интеракцији људи и других

животиња, што представља део истраживачке линије коју је на овим просторима она развила. Конференција је завршена пленарним предавањем професорке др Тамаре Џамоње Игњатовић „Како приступимо интерперсоналним конфликтима: стил или вештина“, у коме је било речи о томе да ли је реч

о релативно стабилним обрасцима понашања или вештинама које се могу развијати и мењати кроз искуство и учење. Ослањајући се на богато истраживачко и практично искуство, она је понудила увид у психолошке механизме који обликују наше реакције у конфликтима, као и импликације за унапређење комуникације, односа и менталног здравља.

ЛИДЕРИ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА – ОД ИНИЦИЈАТИВА КА СТАНДАРДИМА

Закрвени свакодневице генерално, па и у пословном окружењу тему менталног здравља постављају као једну од најактуелнијих, али начин на који се њиме бавимо често остаје фрагментиран, кроз појединачне иницијативе без ширег оквира.

Са друге стране, као струка, имамо знање и искуство које није увек довољно повезано са организационом праксом. Програм „Лидери менталног здравља“ настао је управо на пресеку та два света – као платформа која повезује организације међусобно, али и организације са струком, како би се добре праксе развијале на одржив и стручно утемељен начин.

Који су кључни циљеви програма?

Програм има два основна циља. Први је повезивање – желимо да изградимо мрежу организација из јавног, приватног и цивилног сектора које препознају значај менталног здравља и да омогућимо континуирану размену искустава. Други циљ је подршка, промоција и развој – кроз размену добрих пракси и дијалог са стручњацима доприносимо унапређењу постојећих иницијатива, али и ширем друштвеном разумевању значаја менталног здравља и одговорног односа према запосленима. Важно је нагласити да програм није zamiшљен као такмичење – нема оцењивања нити рангирања. Полазимо од тога да не постоји један „најбољи модел“, већ различити приступи који одговарају различитим организацијама.

Коме је програм намењен?

Програм је намењен организацијама које ментално здравље негују као вредност – било да већ имају развијене програме или су у фази њиховог увођења, које препознају значај менталног здравља запослених и активно раде на развоју иницијатива које

доприносе добробити појединаца и стварању хуманијег радног окружења.

То су организације које желе да:

- развијају и унапређују сопствене праксе
- поделе искуства и лекције које имају
- допринесу промоцији менталног здравља у ширем друштвеном контексту
- уче кроз дијалог са струком и колегама из различитих сектора

Кључни критеријум није ниво развијености, већ отвореност за размену и развој.

Шта организације добијају учешћем у програму?

Организације кроз учешће у Програму добијају прилику да своје праксе сагледају у ширем контексту. Кроз размену са другима и контакт са струком, учесници могу да добију нове увиде и унапреде постојеће иницијативе. Посебна вредност програма је у томе што омогућава учење из реалних искустава – шта функционише, а шта не, у различитим организационим контекстима. Такође, учешћем у Програму организације имају прилику да допринесу развоју стандарда и смерница у области менталног здравља и додатно позиционирају своју организацију као одговорног и стратешки усмереног послодавца.

Како се организације могу прикључити програму?

Прикључивање програму је једноставно – путем онлајн формулара. Након пријаве, организације укључујемо у уводни састанак и даље активности програма.

Шта су наредни кораци и шири значај програма?

У овој фази, фокус је на изградњи мреже и размени искустава, али шири значај програма видимо у његовом дугорочном потенцијалу. Кроз овај процес, Друштво психолога Србије додатно јача своју улогу моста између струке и организационе праксе. Истовремено, кроз рад са организацијама прикупљамо увиде о реалним изазовима, што отвара простор за развој препорука, публикација и заговорачких активности заснованих на искуству. На дужи рок, циљ је да ментално здравље постане стандард организационог деловања – не као издвојена иницијатива, већ као интегрални део начина на који организације функционишу.

Бојана Манчић
Председница Секције
за пословну психологију

РОГОЊА: ФЕНОМЕН СТАРИЈИ ОД БРАКА

Постоје теме о којима се не говори не вечери. Не зато што су забрањене, него зато што су превише блиске. Рогоњство је једна од тих. Смејемо му се, правимо од њега вицевице, тривијализовали смо га довољно да не морамо да га схватимо озбиљно, јер ако га схватимо озбиљно, морамо да поставимо озбиљна питања. О поверењу. О биологији. О томе колико од онога што зовемо љубављу има везе с љубављу, а колико с контролом. Почнимо од птице. Кукавица, та скромна, сивкаста птица чији глас одмеравамо сваког пролећног јутра, једна је од највећих превараната у природи. Не гради гнездо. Краде туђе. Убаца своје јаје, оде, а домаћин храни и греје птића до задњег дана, не знајући ништа.

Управо од ове птице, Cusculus canopus, води порекло енглеска реч cuckold. Преварени муж. Онај који храни туђе потомство, не знајући то. Рогови као симбол су потпуно парадоксални. Јарчеви и бикови сматрали су се у старој Европи симболом мушкости, јер су рогови наводно били резервоари виталне супстанце, вирилности. А

онда је нешто окренуто наопако: исти рогови прешли су с главе јунака на главу будале. Симбол моћи постао је симбол немоћи. Модерна генетика је трезна. Стопа ванбрачног очинства у савременим западним друштвима износи између један и два одсто. Историјска истраживања Фландрије, која прате породице уназад пет векова, потврђују исту скромну цифру. Један до два од сто. Довољно да тема постоји. Недовољно да оправда претерану параноју.

А ипак, параноја постоји, и она има сопствену биологију. Теорија надметања сперматозоида открива да мушко тело физички одговара на сумњу, несвесно, пре него што се разум умеша. Понеки мушкарац конзумира порнографију индустријског обима, али га узнемири кад комшија изађе напоље у мајици без рукава. Понеки мушкарац vara своју жену годинама, али је спреман на тучу ако је странац секунд предуго погледа на улици. Понеки мушкарац фантазира о туђим женама сваки дан, али постаје морални судија чим посумња да његова жена фантазира о туђим мушкарцима.

Понеки мушкарац смеје се вицевице о рогоњама, али нико у тој соби не зна ко је од њих заправо рогоња. Понеки мушкарац верује да је љубомора доказ љубави, а не доказ тога колико мало верује самом себи. Понеки мушкарац чита студије о еволуцији и климне главом, да, да, биологија, разумем, а онда се понаша као да се све то односи на неког другог. Понеки мушкарац зна све о теорији надметања сперматозоида, али искрени разговор с партнерком о љубомори за њега остаје недостижан. Понеки мушкарац пристаје на све, док је тајна тајна, јер проблем никад није био чин, него огледало. Понеки мушкарац би радије живео у лажи која га удобно држи него у истини која захтева да одрасте.

Кукавица није чудовиште. Кукавица ради оно за шта је еволуирала. Ми имамо савест, стид и причу коју причамо сами себи ноћу, и свеједно често бирамо гнездо кукавице. Кукавица бар не претендује да је нешто друго.

Драган Радванчевић, психолог

ДРУГИ ПИШУ

ЦРВЕНКАПА И САЈБЕР ВУК

Технолошке компаније Мета Платформс и Гугл обавезане су да плате укупно три милиона долара одштете због штете нанете менталном здрављу тинејџерке К. Г. М., одлучила је порота грађанског суда у Лос Анђелосу 26. марта. Двдесетогодишња тужилца, у судским документима означена иницијалима К. Г. М., а на суђењу представљена као Кејли, тврдила је да су платформе својим дизајном и подстицањем компулзивног коришћења допринеле њеној депресији, смањеном самопоштовању и социјалној изолацији.

Кејли је почела да користи Јутјуб са шест година на ајпод-тач уређају, Инстаграм са девет, упркос покушајима мајке да јој ограничи приступ, Мјузикалу (касније ТикТок) са десет и Снепчет са једанаест. У раном узрасту, гледала је садржаје типичне за децу: видео-клипове о козметички, игрице и забавне садржаје – готово стално, уз аутоматско пуштање видеа и алгоритама „гурање“ садржаја. Пороти је рекла да су платформе значајно допринеле њеној депресији: стално поређење са другима смањило је њено самопоуздање, изгубила је интерес за хобије и имала потешкоће у склапању пријатељстава.

Адвокат тужилце Марк Ланијер описао је случај као корпоративну похлепу – компаније су, како тврди, биле свесне психолошких ефеката својих производа, али су наставиле да их развијају због профита. Функције попут бесконачног скривања, аутоматског репродуковања видеа и јавног бројања лајкова намерно су дизајниране да задрже младе кориснике и подстичу зависничко понашање.

Адвокат Мете Пол Шмит је приказао пороти снимак мајке која виче на ћерку, сугеришући да су проблеми тужилце последица породичних конфликта, а не дигиталне зависности, док су адвокати Јутјуба истакли да је Кејли просечно користила „зависничке“ функције само око минут дневно.

Порота је закључила да су Мета и Јутјуб намерно дизајнирале и користиле своје платформе, знајући (или су морале да знају) да оне представљају ризик за малолетнике, али нису адекватно упозориле кориснике. Мета треба тужилци да надокнади 70 одсто процене вредности штете (2,1 милион долара), а Јутјуб 30 одсто (900.000 долара). С обзиром на закључак пороте да су компаније деловале са злом намером, могућа је додатна фаза суђења са казним одштетама. Француски лист „Монд“ преноси да пресуда може постати преседан за сличне тужбе, а америчка правна фирма „Спенсер“ најавила је разматрање 30 нових тужби.

Упозорења психолога

Процесу је претходила серија упозорења психолога о узрочно-последичној вези између интензивног коришћења друштвених мрежа и менталног здравља младих. „Вашингтон пост“ извештава о студији у САД која је пратила готово 12.000 деце и показала да повећање свакодневног коришћења мрежа током адолесценције прати раст симптома депресије за око 35 одсто.

Психолошкиња Џин Твенц (Универзитет Сан Дијега) у студији о депресивним симптомима и суциду анализирао је националне податке и закључила да нагли пораст депресије код адолесцената

након 2010. кореспондира са експанзијом паметних телефона и друштвених мрежа.

У својој књизи, она тврди да тинејџери који проводе 3–5 сати дневно на мрежама имају знатно већи ризик од проблема у менталном здрављу. Твенц процењује да је ризик депресије већи код тинејџера који користе мреже више сати дневно.

Као зависност коцкара

Утврђено је да лајкови активирају допаминске ударе задовољства и подстичу зависничко понашање, као код коцке. Ноћно коришћење телефона и губитак сна смањују концентрацију и повећавају ризик од депресије и анксиозности. Онлајн узнемиравање и потреба да се стално буде присутан на мрежи појачавају осећај усамљености. Идеализоване слике туђих живота, тела и стилова повећавају незадовољство и депресивне симптоме.

Џонатан Хејд (Њујоршки универзитет) закључио је да су друштвене мреже посебно штетне за девојчице у раној адолесценцији (11–13) због поређења са околином, сајбер-малтретирања и алгоритама „појачавања“ емоционално интензивних садржаја. Експеримент Америчке социолошке асоцијације показао је да смањење коришћења мрежа за 50 одсто побољшава перцепцију тела и тежине код младих.

Законска ограничења

САД, ЕУ и Француска у последњој деценији донеле су прописе за заштиту деце на интернету: сагласност родитеља за прикупљање података испод 13 година, забрана профилисања и циљаног маркетинга. Закон о заштити приватности и безбедности деце (1998) у САД не регулише зависнички дизајн платформи и односи се само на децу млађу од 13 година.

Закон ЕУ о дигиталним сервисима уводи посебну заштиту малолетника, забрану циљаних реклама на основу осетљивих података, процену „системских ризика“ и транспарентност алгоритама, обавезујући велике платформе да докажу да не штете деци. Француски закон из 2023. забрањује налоге млађима од 15 година без родитељске сагласности и уводи верификацију старости.

Школа без телефона

Француска, Холандија, Италија и Кина имају националне забране телефона у школама. У Ср-

бији још увек не постоји јединствена забрана. Док је нацрт закона на путу за Скупштину, мере заштите спроводе се кроз препоруке и школске правилнике. Широм света спроведена су истраживања о томе да ли и колико забрана коришћења мобилних телефона у школама утиче на развој ученика.

Истраживање америчког националног бироа за економска истраживања у Масачусетсу показује да забране телефона знатно смањују неоправдане изостанке, доприносе бољим резултатима на тестовима, нарочито у средњим и вишим разредима. Слично је показало и истраживање на канадском Универзитету Карелтон, при чему је побољшање нарочито видљиво код слабијих ученика.

Студија коју је наручила Влада Холандије (2024–2025) показала је, како је јавио Ројтерс, да је 75 одсто средњих

школа пријавило бољу концентрацију ученика након удаљавања мобилних телефона из школе; око две трећине бољу социјалну атмосферу, а трећина је забележила напредак у школском успеху.

У појединим француским школама које су увеле ширу забрану, према писању „Монда“, наставници су уочили да ученици више комуницирају међу собом. Истраживања из Чешке су уочила бољу кохезију разреда и смањење конфликта међу ученицима.

Утицај на ментално здравље

Што се менталног здравља тиче, резултати су мешовити. У студији у Великој Британији, коју је међу више од 1.200 ученика водила психолошкиња Викторија Гудјер, није пронађена јасна веза између школских забрана телефона и побољшања менталног здравља. Смањена је употреба телефона у школи, али не и укупно дневно време пред екраном.

Истраживања Пословне школе Универзитета Вартон у Пенсилванији, пак, указују на нежељене последице забрана: пораст тзв. „ФОМО“ страхова ученика да ће пропустити нешто на мрежи и због тога бити изопштени од друштва.

У неким школама забране смањују вршњачко насиље, али у другим могу довести до премештања конфликта у онлајн простор ван школе, показује истраживање америчког Института Алберт Шанкер.

Кендис Оцерс (Универзитет Ирвин, Калифорнија) је потврдила да негативни ефекти друштвених мрежа постоје, али зависе од социјалног контекста: породице, школе, вршњачке групе, генетике и социоекономских услова.

О томе колико је забрана коришћења мобилних телефона у школи утицала на дигиталну зависност говори извештај анкете спроведене у САД – 98 одсто тинејџера похађа школе са неким обликом забране, али и даље уз телефон проводе у просеку око 1,5 сат дневно. Истраживачи Универзитета у Бирмингему дошли су до сличног закључка: рестрикције смањују коришћење телефона у школи за око 40 минута дневно, али ефекат на ширу дигиталну зависност је мали.

Ментално здравље тинејџера зависи од целокупног дигиталног живота, а не само од неколико сати проведених у школи.

(Vreme)